

Oceny i omówienia

ALEKSANDER MAJKOWSKI: *Das abenteuerliche Leben des Remus*. Teil I: *Deutsche Ausgabe*. Übersetzt von Eva Brenner. Mit einer Einleitung von Gerd Wolandt. Herausgegeben von Hans Rothe. Böhlau Verlag Köln—Wien 1988, ss. XXI+527.

Teil II: *Kaschubische Ausgabe Zěcé i przigodě Remusa*. Nachdruck mit einem Vorwort. Herausgegeben von Hans Rothe. Böhlau Verlag Köln—Wien 1988, ss. XXIV+582. Schriften des Komitees der Bundesrepublik Deutschland zur Förderung der Slawischen Studien 10/I-II

W dorobku literackim Aleksandra Majkowskiego (1876-1938), wybitnego pisarza i działacza kaszubskiego powieść *Zěcé i przigodě Remusa* zajmuje miejsce szczególne. Pisana przed 1914 r. w literackiej polszczyźnie, a opracowana ostatecznie w wersji kaszubskiej w latach 1921-1927, wydana została w całości w 1938 r. staraniem „Stanicy” — Zrzeszenia Miłośników Kaszubszczyzny w Toruniu. Przedmową o życiu i twórczości autora poprzedził ją Andrzej Bukowski, stwierdzając w zakończeniu:

„Powieść Majkowskiego o Remusie posiada nie tylko wielkie znaczenie dla regionalnej literatury kaszubskiej, lecz stanowi także cenną i trwałą pozycję w ogólnopolskiej literaturze, do której wnosi podobne wartości, jak przed laty *Na skalnym Podhalu* Tetmajera.”

Ranga artystyczna powieści i jej walory poznawcze zadecydowały o dążeniu do jej szerszego upowszechnienia, co znalazło wyraz w przetłumaczeniu *Życia i przygód Remusa* na polski język literacki przez Lecha Bądkowskiego. Przekład ten, opatrzonego posłowiem tłumacza, doczekał się dwóch edycji: w roku 1964 i 1966.

Niewątpliwym wydarzeniem w dalszych dziejach recepcji, powieści Majkowskiego jest jej niemiecki przekład opublikowany w 1988 r. jako dziesiąty tom w ramach serii *Schriften des Komitees der Bundesrepublik Deutschland zur Förderung der Slawischen Studien*. Wypada przy okazji podkreślić, że wydawnictwo to, zapoczątkowane w 1979 r. z inicjatywy prof. Hansa Rotheo (Bonn) i przez tego wybitnego znawcę literatur słowiańskich redagowane, ma w swoim dorobku już szereg znaczących osiągnięć. Stanowi to dowód konsekwentnej realizacji celów, które stawia sobie przez niego kierowany Komitet Popierania Studiów Słowistycznych RFN, działający w ramach *Association internationale pour l'étude et la diffusion des cultures slaves* (skrót rosyjski MAIRSK) przy UNESCO. Komitet ten, skupiający uczonych różnych specjalności, uważa za swoje podstawowe zadanie popieranie badań naukowych nad wzajemnymi związkami Słowian i Niemców na przestrzeni wieków.

W zakresie tak szeroko pojętej problematyki mieszczą się więc także dzieje Kaszub, których zachodnia część stała się obiektem dążeń zaborczych Brandenburgii już w XVII w., a w 1772 r. — po I rozbiórce Polski reszta Kaszub wraz z innymi ziemiami polskimi znalazła się pod panowaniem pruskim. Systematycznie prowadzona od XVIII w. przez władze pruskie polityka germanizacji spowodowała,

że po zachodnich Kaszubach, prócz resztek Słowińców, pozostały jedynie relikty etnograficzne. Natomiast Kaszubi zamieszkujący Pomorze Wschodnie uniknęli wynarodowienia, zachowując swoją mowę i poczucie własnej odrębności. Niemal w tym udział miał społeczno-kulturalny ruch kaszubski aktywnie działający w XIX i w początkach XX w.

Jednym z jego przedstawicieli był właśnie Aleksander Majkowski, który w swojej działalności społecznej i literackiej przeciwstawiał się postępowi germanizacji na Kaszubach, zachęcał do pielęgnowania rodzimej kultury ludowej i wskazywał na jej znaczenie w ogólnopolskiej kulturze, głosząc hasło: „Co kaszubskie to polskie”. Z tym większym więc zadowoleniem należy powitać zainteresowanie postacią Majkowskiego ze strony sławistyki zachodniemieckiej. Przetłumaczona przez Evę Brenner jego powieść *Zęc i przigodę Remusa*, będąca — jak głosi podtytuł — zwierciadłem kaszubskim, a zasięgiem akcji obejmująca dzieje Kaszub przełomu XIX i XX w., podejmuje właśnie problematykę zmagania mieszkańców tej ziemi z żywiołem niemieckim. Jej bohater — Remus — prowadzi bowiem nieprzejednaną walkę ze Smętkiem, który w tradycji kaszubskiej jest duchem złym, przyczyną wszelkich nieszczęść, a który w powieści stanowi uosobienie wrogiej siły germańskiej. Ginie Smętek, ale i ten sam los spotyka Remusa, który nadto, podobnie jak bohaterowie romantyczni, musi zmagać się z niewiarą we własne siły. Jednak idea, której służył, pozostaje nadal żywa, a na jego grobie widnieje napis — „Remus, rycerz kaszubski”.

Podjęcie się tłumaczenia powieści Majkowskiego było ze strony Evy Brenner odważną decyzją, podyktowaną niewątpliwie umiłowaniem rodzinnych stron. Odanie bowiem bogactwa problematyki, klimatu uczuciowego i właściwości stylistycznych tak szczególnego utworu jest rzeczą niezwykle trudną. Tłumaczka odniosła się do oryginału z pietyzmem, starając się nic nie uronić z jego wartości, co oczywiście nie jest w pełni możliwe. Za odwagę podjęcia się tak odpowiedzialnego zadania i rzetelny, wieloletni trud należą się jej słowa najwyższego uznania. Eva Brenner znalazła się już zresztą wśród laureatów honorowych wyróżnień „Skry Ormuzdowe” za 1989 r., przyznawanych od kilku lat przez kolegium i zespół redakcyjny miesięcznika „Pomerania”, wydawanego przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie w Gdańsku.

Przekład powieści, której tytuł w języku niemieckim brzmi: *Das abenteuerliche Leben des Remus*, opatrzony został przedmową Gerda Wolandta, który w swoich wywodach oparł się jednak tylko na niemieckojęzycznej literaturze przedmiotu. Unikał w ten sposób bezpośredniej polemiki z poglądami autorów polskich, a zaprezentował od razu stanowisko współczesnej nauki niemieckiej wobec kaszubszczyzny. Wypada podkreślić, że opinie Wolandta na temat historii Kaszub i mentalności ich mieszkańców, formułowane w sposób wyważony, choć w szczegółach niekiedy dyskusyjne, zasługują na rzetelną ocenę. W swej ogólnej wymowie są one bowiem zgodne z poglądami wypowiedzianymi także ostatnio coraz częściej przez stronę polską, a traktującymi Kaszubów jako najistotniejszy podmiot historycznego i kulturowego rozwoju Pomorza. Pominięcie opracowań polskich spowodowało wszakże, że wkradły się do wstępu pewne nieścisłości. Tak na przykład nieuwzględnienie monografii *Regionalizm kaszubski* (Poznań 1950) pióra Andrzeja Bukowskiego, zawierającej liczne fragmenty poświęcone właśnie Majkowskiemu, nie pozwoliło Wolandtowi sprostać błędnej informacji dotyczącej chronologii wydania pierwszej części *Życia i przigodę Remusa*. Podał błędnie, że ukazała się ona w dru-

karni Adolfa Splitta w 1930 w Kartuzach. Tymczasem przyczyny tej bibliograficznej nieściśłości wyjaśnił już sam Majkowski w liście do Andrzeja Bukowskiego, pisząc:

„W roku 1930 mianowicie rozpocząłem druk tej powieści w drukarni Splitta w Kartuzach. Wydrukowawszy Splitt 5 arkuszy, zbankrutował. Druk stanął. Po upływie dalszych 3 lat wspomniany Splitt urządził sobie małą drukarnię, w której 1-2 arkuszy *Remusa* drukował w dalszym ciągu. Gdy brakło 2.5 arkusza do reszty niniejszego tomu, Splitt zmarł nagłą śmiercią. Znowu druk stanął. Nareszcie podjął się wydrukowania reszty p. Bieliński, właściciel i redaktor „Gazety Kartuskiej”. Ale ten pozostawił kartę tytułową niezmienioną. Stąd bałamutny rok 1930”. (*Regionalizm kaszubski*, ss. 313 - 314).

Do doskonałym dopełnieniem przekładu powieści Majkowskiego, zawartego w pierwszej części omawianego wydawnictwa, jest przedruk jej kaszubskiej edycji z 1938 r., składający się na drugą jego część. Dodać jeszcze należy, że obie części poprzedzone zostały słowem wstępnym Hansa Rothe'go, który wyjaśniając cele tego wydawniczego przedsięwzięcia, wyraził uzasadnioną nadzieję, że przyczyni się ono do szerszego poznania *Zycia i przygód Remusa* na terenie niemieckiego obszaru językowego.

Jerzy Kasprzyk

Pomorze w wieku XX w refleksji historyków, socjologów, publicystów.
Materiały z sesji naukowej pod red. H. Galusa i M. Latoszka.
Gdańsk 1988. 107 ss.

Z inicjatywy Komisji Socjologicznej Gdańskiego Towarzystwa Naukowego i Komisji Oświaty Zarządu Głównego Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Gdańsku odbyła się w marcu 1988 sesja naukowa pt. *Socjologia walki o Pomorze w XX w. w nawiązaniu do studium Floriana Znanickiego*. Organizatorzy postarali się o wydanie materiałów z konferencji. Przeglądając je można sobie uzmysłowić, jak złożony problem minionych i obecnych stosunków polsko-niemieckich jest nadal aktualny w refleksjach historyków, socjologów, politologów czy nawet publicystów.

Punktem odniesienia dla współczesnych refleksji o Pomorzu był szkic F. Znanickiego z 1935 r., traktujący walkę o polskość Pomorza w kategoriach teorii narodu i konfliktów narodowych. Praca Znanickiego, o spójnej i klarownej konstrukcji teoretycznej odpowiadała zapewne rzeczywistości istniejącej w tym regionie przed 50 laty. Uczestnicy sesji analizując problemy społeczne występujące obecnie na Pomorzu napotykali na kłopoty, gdy próbowali opisać czy wyjaśnić te zjawiska w kategoriach omówionych przez Znanickiego. Pojawiły się tu bowiem zjawiska, które przed 50 laty nie zostały przewidziane — a więc nie zawarte lub nie rozwinięte w tym szkicu. Zwrócił na to uwagę Piotr Sieliwończyk (*Floriana Znanickiego socjologiczna interpretacja walki o Pomorze — refleksja teoretyczna i propozycje badawcze*), który w pierwszej kolejności zaproponował przeciw przedmiotowemu potraktowaniu społeczności Pomorza przez Znanickiego („walka o Pomorze”). Dalej według niego siatka pojęciowa szkicu nie objęła grupy regionalnej — a występujące kategorie narodu i ludu nie są adekwatne do istoty zjawiska. Pewne negatywne konsekwencje wprowadzonego przez Znanickiego *ethosu wal-*